МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до написання тез доповіді на щорічну науково-практичну конференцію «Муніципальна реформа в контексті децентралізації України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості»

Київ – 2025

Рекомендовано до друку Вченою радою Академії праці, соціальних відносин і туризму
(протокол № 1 від 29 вересня 2025 р.)

УДК 001.89:342.5(477)
Рецензенти:
1. Доктор юридичних наук, професор Батанов О.В.
2. Доктор юридичних наук, професор Яра О.С.

Голова Вченої ради юридичного факультету
(протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.) _____ Я.В.Журавель

Схвалено на засіданні НМР
(протокол № 1 від 29 серпня 2025 р.) _____ І.С.Чорнодід

Методичні рекомендації до написання тез доповіді на щорічну науково-практичну конференцію «Муніципальна реформа в контексті децентралізації України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості»: Посібник для здобувачів та молодих дослідників. Упорядники Я.В.Журавель, Р.І.Панчишин, М.П.Мельник та інші. – К.: АПСВТ, 2025. – 21 с.

Методичні рекомендації укладено відповідно до плану роботи наукової школи з розвитку місцевого самоврядування Академії праці, соціальних відносин і туризму. В роботі викладені рекомендації для здобувачів та молодих дослідників щодо написання та оформлення тез доповіді. Може бути корисним також і для представників органів місцевого самоврядування, профспілкових працівників, представників громадськості, а також викладачів – керівників наукових робіт та рецензентів.

Упорядники:
Я.В.Журавель, д.ю.н., проф., декан юридичного факультету АПСВТ
Р.І.Панчишин д.ю.н., доц., професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
М.П.Мельник, к.ю.н., доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
В.В.Кравченко, к.ю.н., професор кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
Т.І.Лебідь, доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
В.В.Бонтлаб, д.ю.н., проф., завідувач кафедри цивільного, трудового та господарського права АПСВТ
В.А.Ліпкан, д.ю.н., проф. професор кафедри кримінального права, процесу та криміналістики АПСВТ.
А.М.Анохін, к.ю.н., доцент кафедри конституційного, адміністративного та фінансового права АПСВТ
Я.В.Качан, к.н.держ.упр., доцент, завідувач кафелри публічного управління та публічної служби АПСВТ
К.С.Міщенко, к.н.держ.упр., доцент, доцент кафелри публічного управління та публічної служби АПСВТ
Д.В.Костенко, к.н.держ.упр., доцент кафелри публічного управління та публічної служби АПСВТ

©Академія праці, соціальних відносин і туризму, 2025 рік
© Журавель Я.В., 2025 рік

ЗМІСТ

Вступ	4
РОЗДІЛ 1. ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ	5
1.1. Загальні положення	5
1.2. Вибір теми тез доповіді	6
РОЗДІЛ ІІ. ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ, НАПИСАННЯ ТЕЗ ДОПОВІДІ	8
2.1. Відбір нормативних та спеціальних джерел з теми, матеріалів юридичної практики та їх опрацювання	8
2.2. З'ясування об'єкта та предмета дослідження, визначення мети, завдань та методології дослідження	10
2.3. Складання попереднього плану роботи (його узгодження з науковим керівником – за необхідності)	11
2.4. Викладення тексту роботи відповідно до її структури	11
РОЗДІЛ ІІІ. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТЕЗ ДОПОВІДІ	13
3.1. Структура наукової роботи	13
3.2. Технічні вимоги до оформлення наукової роботи	13
3.3. Загальні правила оформлення посилань на використані джерела та цитат	14
3.4. Оформлення додатків	16
3.5. Оформлення списку використаних джерел	17
Додаток. Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел	19

ВСТУП

Методичні рекомендації щодо написання тез доповідей на щорічну науково-практичну конференцію «Муніципальна реформа в контексті децентралізації України: позиція влади, науковців, профспілок та громадськості» мають важливе значення для формування єдиного підходу до представлення результатів наукової діяльності. Тези виступають своєрідною візитівкою дослідження, адже саме вони першими знайомлять наукову спільноту з ідеями автора, відображають рівень його академічної культури, а також забезпечують можливість коректного включення матеріалів до збірника конференції.

У практиці наукової школи з розвитку місцевого самоврядування при Академії праці, соціальних відносин і туризму та інших наукових установ такі рекомендації розглядаються як інструмент, що визначає основні вимоги до структури, змісту та форми викладу матеріалу. Їхнє призначення полягає не лише у стандартизації технічних параметрів тексту, а й у вихованні в дослідників уміння лаконічно, послідовно та науково обґрунтовано представляти результати власної роботи. З огляду на обмежений обсяг тез, автору необхідно навчитися виокремлювати ключові положення, які засвідчують новизну та актуальність його підходів, формулювати мету і завдання дослідження, окреслювати методологічну основу та подавати найбільш вагомі висновки.

Важливим аспектом є також дотримання єдності стилю й академічної доброчесності. Виклад матеріалу в тезах має бути позбавлений зайвої описовості, повторів чи надмірних цитувань. Тексти, що відповідають методичним рекомендаціям, відзначаються чіткістю, логічною послідовністю та науковою об’єктивністю. Водночас вони повинні не лише фіксувати досягнуті результати, а й засвідчувати науковий потенціал автора, його здатність мислити системно, аргументовано й критично.

Таким чином, методичні рекомендації виконують подвійну функцію: з одного боку, вони забезпечують упорядкованість і уніфікованість матеріалів конференції, а з іншого – сприяють формуванню навичок академічного письма, необхідних для становлення молодих дослідників та для підтримання високих стандартів наукової комунікації в академічному середовищі.

РОЗДІЛ І.
ПІДГОТОВКА ДО ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ

1.1. Загальні положення

Успішна підготовка тез доповіді свідчить про те, що її автор оволодів методикою проведення наукового пошуку, навчився аналізувати складну правову проблему, формулювати конкретні пропозиції та рекомендації щодо її вирішення,

Для досягнення цієї мети автор має продемонструвати:

1) знання теорії предмету дослідження;

2) здатність до самостійної дослідницької роботи в обраній сфері, оволодіння методикою наукового дослідження;

3) уміння збирати, систематизувати, узагальнювати та аналізувати нормативні та спеціальні джерела, юридичну практику, робити практичні висновки та формулювати рекомендації щодо вдосконалення законодавства та покращання практики його застосування відповідно до об`єкту дослідження;

4) спроможність ефективно використовувати теоретичні знання при вирішенні конкретних практичних ситуацій;

5) уміння в процесі публічного захисту викласти основні положення роботи, сформульовані висновки і рекомендації.

Тези доповіді готуються автором особисто на основі поглибленого вивчення чинного законодавства України, спеціальної вітчизняної та зарубіжної літератури, юридичної практики з проблеми, яка досліджується, а також з використанням студентом результатів проведених ним власних аналітичних досліджень.

Найважливішими вимогами, що пред’являються до тез доповіді є:

актуальність обраної теми дослідження;

самостійність написання;

новизна отриманих в ході дослідження результатів;

відповідність змісту роботи сучасному рівню розвитку юридичної науки, законодавства та юридичної практики;

об’єктивність та неупередженість;

логічність та послідовність структури роботи і викладу матеріалу;

глибина дослідження та повнота висвітлення питань;

точність та конкретність викладу матеріалу;

аргументація та обґрунтованість сформульованих в результаті дослідження висновків та рекомендацій;

грамотне оформлення роботи з дотриманням технічних вимог.

1.2. Вибір теми тез доповіді

Одним із ключових етапів у процесі написання тез для участі в науковій конференції є обґрунтований і виважений вибір теми дослідження. Саме від теми залежить змістовне наповнення роботи, її наукова новизна, а також відповідність профілю конкретного наукового

заходу. Тема має не лише привертати увагу аудиторії, а й органічно вписуватися в проблемне поле, окреслене організаторами конференції. Вона повинна відображати актуальні завдання сучасної науки та водночас дозволяти авторові продемонструвати власний внесок у досліджувану сферу.

Під час вибору теми важливо враховувати кілька критеріїв. Насамперед вона має бути актуальною, тобто відповідати сучасним науковим і суспільним потребам, реагувати на нові виклики чи відображати сучасні тенденції розвитку галузі знань. Не менш значущим є аспект новизни: навіть якщо автор звертається до добре вивченого питання, у межах тези необхідно представити інший ракурс аналізу, власне узагальнення чи нове практичне застосування відомих положень. Тема також повинна бути конкретною та чітко окресленою. Занадто широкі чи багатопланові проблеми неможливо повноцінно розкрити в обмеженому обсязі тез, тому доцільно зосередитися на окремому аспекті більшої проблеми.

Важливим чинником є і відповідність теми рівню наукової підготовки автора. Для студентів та початківців у науковій діяльності доцільно обирати теми, які дозволяють поєднати вже здобуті знання з елементами власних спостережень чи аналізу. Для досвідчених науковців – актуальні напрями досліджень, що відкривають перспективу подальшої наукової дискусії. У будь-якому разі тема має бути цікавою для самого автора, адже особиста зацікавленість є потужним мотиватором у процесі роботи.

Отже, вибір теми для тез доповіді на конференцію є процесом, що вимагає одночасно стратегічного бачення та реалістичної оцінки власних можливостей. Вдале формулювання теми забезпечує цілісність наукового викладу, створює умови для переконливого представлення результатів дослідження та сприяє формуванню позитивного іміджу автора в академічному середовищі. При цьому, варто звернути увагу на особливості вибору теми дослідження окремими категоріями учасників конференції.

Для **здобувачів** першорядним завданням у виборі теми є поєднання навчального процесу з науковим пошуком. Тематика має спиратися на здобуті знання, освітні компоненти, що вивчаються, або проблеми, які активно обговорюються в освітньому середовищі. Методика для цієї категорії передбачає консультацію з науковим керівником, аналіз наявних наукових публікацій, виділення менш досліджених аспектів та спробу власної інтерпретації. Оптимальною є тема, що дозволяє здобувачу продемонструвати вміння застосовувати базові методи дослідження, критично мислити та формулювати висновки у стислій формі.

Для **представників органів місцевого самоврядування** вибір теми має спиратися на практичні завдання територіальної громади чи регіону. Найбільш доречною буде проблематика, пов’язана з розвитком місцевої інфраструктури, освіти, культури, соціальної політики чи екології. Методика вибору тут ґрунтується на аналізі актуальних викликів громади,

вивченні статистичних даних, нормативних актів та практики інших регіонів. Тема повинна відображати практичну значущість і водночас демонструвати можливість пошуку інноваційних рішень для розвитку громад.

Для **профспілкових діячів** актуальним є обрання тем, що стосуються захисту трудових прав, соціального діалогу, умов праці, мотивації працівників органів місцевого самоврядування і забезпечення їхнього добробуту. Методика відбору теми у цьому випадку передбачає опору на емпіричні матеріали – опитування працівників, аналіз колективних договорів, порівняння із міжнародним досвідом. Найкращими є ті теми, які дозволяють не лише представити проблеми, а й запропонувати конструктивні шляхи їхнього розв’язання.

Для **представників громадянськості** вибір теми часто має бути спрямований на соціальну проблематику, питання громадської участі, волонтерства, інклюзії, гендерної рівності чи екологічної безпеки територіальних громад. Методика у цьому випадку ґрунтується на поєднанні власного практичного досвіду, результатів спостережень, реалізованих проєктів і сучасних теоретичних підходів. Вдалим вибором буде така тема, яка може викликати широку дискусію, сприяти залученню нових партнерів і пропонувати практичні рекомендації для розв’язання суспільних проблем муніципальної реформи і реформи децентралізації.

РОЗДІЛ ІІ
ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕННЯ І НАПИСАННЯ ТЕЗ ДОПОВІДІ

Після обрання теми тез доповіді дослідник приступає до її виконання. З урахуванням сучасних методів наукового дослідження можна починати роботу за такою логічною схемою:

2.1. Відбір нормативних та спеціальних джерел з теми, матеріалів юридичної практики та їх опрацювання

Вибір нормативних та спеціальних джерел з обраної теми, а також матеріалів юридичної практики передбачає кілька послідовних етапів. Насамперед це опрацювання відповідних розділів підручників і навчальних посібників, робота з бібліографічними довідниками, бібліотечними каталогами, збірниками судової практики та інших матеріалів правозастосовчої діяльності. Важливо також фіксувати дані про авторів і назви наукових праць, що дотичні до теми, зазначати рік і місце публікації, загальний обсяг, бібліотечний шифр. Обов'язковим складником є визначення емпіричної бази дослідження.

З метою добору наукового матеріалу варто звертатися до ресурсів провідних бібліотек: бібліотеки АПСВТ у Києві, Національної бібліотеки України імені В. І. Вернадського, Національної парламентської бібліотеки України, Наукової бібліотеки імені М. Максимовича Київського національного університету імені Тараса Шевченка, бібліотеки Української Правничої Фундації тощо. Для пошуку нормативних актів і матеріалів юридичної практики доцільно користуватися й електронними ресурсами органів державної влади та місцевого самоврядування, зокрема:

www.rada.gov.ua – Верховна Рада України;

www.president.gov.ua – Президент України;

www.kmu.gov.ua – Кабінет Міністрів України,;

www.ccu.gov.ua – Конституційний Суд України;

www.scourt.gov.ua — Верховний Суд України;

www.ombudsman.kiev.ua – Уповноважений Верховної Ради України з прав людини;

www.un.org – Організація Об'єднаних Націй;

www.mfa.gov.ua – Міністерство закордонних справ України;

www.minjust.gov.ua – Міністерство юстиції України.

Результатом цієї роботи має стати систематизований бібліографічний список із теми дослідження, який у процесі підготовки слід постійно уточнювати та доповнювати. Подальша робота з літературними джерелами включає їх уважне вивчення та конспектування. Передусім варто звертати увагу на ті праці, де досліджувана проблема розкрита в загальному вигляді.

Необхідною умовою є звернення до Конституції України, міжнародних договорів, чинних законів та інших нормативно-правових актів. Використовувати слід лише актуальні документи з урахуванням усіх останніх змін і доповнень, оскільки посилання на застарілий матеріал може стати підставою для відмови в публікації. Норми, що втратили чинність, допустимо застосовувати лише в історичному чи порівняльному аспекті.

Аналіз літературних джерел доцільно здійснювати у певній послідовності: спочатку вивчати праці, присвячені теоретичному висвітленню проблеми загалом; далі – роботи, що стосуються окремих її аспектів; і нарешті – дослідження, які пропонують різні, подекуди суперечливі підходи до теми.

Робота з нормативними актами має свою специфіку, обумовлену формою та змістом правових норм. У процесі аналізу слід звертати увагу на систему побудови документа, структуру розділів, порядок розташування матеріалу, нумерацію статей і додатки. Корисним є ознайомлення з постатейними матеріалами, алфавітно-предметними покажчиками. При вивченні окремої правової норми важливо ретельно аналізувати зміст кожного слова, пам'ятаючи, що некоректне тлумачення може призвести до викривлення змісту.

Наукова цінність тез значно зростає, якщо поряд із нормативними та літературними джерелами опрацьовуються матеріали юридичної практики

– судові рішення, документи правозастосовної діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування. У деяких випадках під час підготовки тез доцільним може бути проведення емпіричних досліджень, опитувань чи використання інших методів збору даних, що також сприяє глибшому обґрунтуванню висновків.

2.2. З'ясування об'єкта та предмета дослідження, визначення мети, завдань та методології дослідження

Об'єктом наукового дослідження виступає певний процес або явище, що зумовлює виникнення проблемної ситуації та обирається як предмет наукового аналізу, зокрема ті чи інші групи суспільних відносин. Предмет дослідження завжди локалізований у межах об'єкта та співвідноситься з ним як часткове із загальним. Інакше кажучи, предмет є тією складовою об'єкта, яка підлягає безпосередньому вивченню та відтворює суттєві зв'язки і відносини, що мають принципове значення для дослідницького завдання. У межах роботи таким предметом можуть виступати, наприклад, норми законодавства, практика їхнього застосування чи інші правові явища, які зосереджують на собі основну увагу дослідника. Саме предмет дослідження формує тему роботи та визначає її назву, зафіксовану на титульному аркуші.

Окреслення предмета дослідження передбачає визначення кола ключових питань, які мають бути висвітлені в роботі. При цьому важливо дотримуватися балансу: з одного боку, дослідження не повинно виходити за межі затвердженої теми, з іншого – воно має забезпечити достатньо повне та глибоке розкриття всіх поставлених питань.

Мета дослідження становить кінцевий орієнтир, на досягнення якого спрямовується вся наукова робота. Вона повинна бути узгоджена з назвою роботи, визначати очікуваний результат і водночас окреслювати шляхи, методи й інструменти його досягнення. При формулюванні мети важливо уникати загальних визначень на кшталт «дослідження» чи «вивчення», адже вони описують не саму мету, а радше засоби її досягнення. Досягнення мети забезпечується через постановку конкретних дослідницьких завдань, які набувають форми операціоналізованих дій: «проаналізувати», «з'ясувати», «вивчити», «охарактеризувати» тощо.

Методологічна основа дослідження передбачає використання комплексу наукових методів пізнання. Серед найбільш поширених у правничих і суспільних науках варто назвати: логіко-семантичний метод, що застосовується для аналізу понятійного апарату; історико-правовий, орієнтований на з'ясування етапів становлення та розвитку досліджуваного явища; порівняльно-правовий, що дозволяє простежити тенденції розвитку правових інститутів в Україні та зарубіжних державах; структурно-функціональний, який дає змогу виявити внутрішню організацію явища та

визначити статус його складових елементів; а також статистичні методи, корисні для аналізу кількісних параметрів досліджуваних процесів. Усі ці методи в комплексі створюють цілісну основу для досягнення науково обґрунтованих висновків.

2.3. Складання попереднього плану роботи та його узгодження з науковим керівником

Формування плану тез доповіді дослідник здійснює з урахуванням наявної джерельної бази. План роботи має відображати її структуру, під якою розуміється порядок компонування роботи та взаємозв'язок її окремих частин – вступу, основної частини, висновків, списку літератури, додатків.

В основній частині тез доповіді наводиться ґрунтовний аналіз теми дослідження та її новизна, а також аналіз практики та подальші плани з наукової розробки обраної теми дослідження.

План тез доповіді має бути чітко структурований та відбивати основні напрями дослідження. Для здобувачів він затверджується керівником роботи.

2.4. Викладення тексту роботи відповідно до її структури

У вступній частині тез доповіді формулюється загальна постановка проблеми, розкривається її значущість та обґрунтовується актуальність проведення дослідження у контексті сучасних наукових і практичних завдань. Далі наводиться узагальнена характеристика дослідження, що включає такі елементи: визначення актуальності теми, де стисло й аргументовано окреслюються фактори, які засвідчують потребу та доцільність її вивчення для розвитку юридичної науки і вдосконалення практики; формулювання об'єкта та предмета дослідження; встановлення мети та завдань, які ставляться перед автором; окреслення науково-теоретичної основи, що спирається на доробок вітчизняних і зарубіжних дослідників; визначення нормативно-правової бази, серед якої – Конституція України, ключові закони, акти Президента України, Кабінету Міністрів та органів місцевого самоврядування; а також формування емпіричної бази, що охоплює матеріали практики органів державної влади й місцевого самоврядування, суб'єктів господарювання, статистичні дані та інші релевантні джерела.

Основна частина роботи є найбільш об'ємною (до 35% загального тексту). У ній здійснюється ґрунтовний аналіз обраної проблематики, аргументуються отримані результати, розкриваються співвідношення між теоретичними положеннями та практикою їх застосування, а також виявляються суперечності між теоретичними підходами й чинною нормативно-правовою базою. У межах цієї частини формулюється низка

практичних заходів, спрямованих на подолання виявлених розбіжностей між реальним і бажаним станом правового регулювання. Автор може підтримати існуючі наукові позиції або запропонувати власні, що стосуються вдосконалення законодавства, оптимізації правозастосовної практики, а також інші рекомендації як теоретичного, так і методологічного характеру.

Заключний розділ – висновки – має концентровано відображати найважливіші наукові та практичні результати проведеного дослідження. Вони повинні містити формулювання розв'язаної наукової проблеми, її значення для юридичної науки та правозастосовної практики. Перший пункт висновків зазвичай присвячений оцінці сучасного стану наукової розробки досліджуваної проблематики, тоді як у другому викладаються авторські висновки та пропозиції щодо їхнього використання у науковій та практичній площині. Особливий акцент робиться на вдосконаленні нормативно-правової основи: внесенні змін до чинних актів, розробленні проектів нових нормативних документів чи концепцій, особливо на рівні підзаконних актів та рішень органів місцевого самоврядування, що надає роботі прикладного характеру. Окремо підкреслюється необхідність покращення діяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування та інституцій громадянського суспільства, зокрема шляхом розроблення науково-практичних і методичних рекомендацій, спрямованих на оптимізацію організаційних структур, форм і методів їхньої роботи.

Висновки повинні прямо відповідати на поставлені у роботі завдання та відображати головні результати дослідження. Рекомендується формулювати їх за допомогою дієслів доконаного виду («проаналізовано», «досліджено», «встановлено», «рекомендовано» тощо), що надає текстові чіткості й завершеності. Слід пам'ятати, що під час представлення тез доповіді на конференції особливу увагу буде приділено саме рекомендаціям і пропозиціям, викладеним у висновках. Обсяг цього розділу не повинен перевищувати однієї сторінки.

РОЗДІЛ ІІІ
ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ ТЕЗ ДОПОВІДІ

3.1. Структура тез доповіді

Робота виконується державною мовою кожним студентом самостійно та оформлюється відповідно до ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Тези доповіді мають містити:

- інформацію про автора (прізвище, ім'я та по-батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада;
- назву роботи;
- вступ;
- основну частину;
- висновки;
- список використаних джерел;
- додатки (за необхідності).

Робота надсилається на юридичний факультет Академії праці, соціальних відносин і туризму в електронному вигляді на електронну пошту, вказану на офіційному сайті АПСВТ.

Обсяг роботи: 3-5 сторінок тексту в комп'ютерному наборі.

Стиль роботи має бути науковим, чітким, без ліричних та емоційних відступів, орфографічних і граматичних помилок. Послідовність викладення матеріалу має бути логічною.

3.2. Технічні вимоги до оформлення тез доповіді

1. Текстовий редактор - MS Word 2003 і вище.

2. Шрифт основного тексту - Times New Roman.

3. Розмір шрифту (кегель) – 14; вирівнювання основного тексту – за шириною,

4. Щільність тексту роботи повинна бути однаковою. Вписувати в текст роботи окремі іншомовні слова, формули, умовні знаки можна чорнилом, тушшю, пастою тільки чорного кольору, при цьому щільність вписаного тексту повинна бути наближеною до щільності основного тексту. Друкарські помилки, описки і графічні неточності, які виявилися в процесі написання роботи, можна виправляти підчищенням або зафарбуванням білою фарбою і нанесенням на тому ж місці або між рядками виправленого тексту (фрагменту малюнка) машинописним способом.

5. **Відстань між рядками** - Format/Paragraph/Exactly/20 (Формат/ Абзац/Точно/20).

6. **Поля**: зверху - 2 см; знизу - 2 см; ліворуч - 3 см; праворуч - 1 см.

7. **Нумерація сторінок** - наскрізна: перша сторінка – титульна, друга –

зміст тощо. Номер сторінки проставляється арабськими цифрами в правому верхньому кутку. Якщо у тезах доповіді містяться додатки (таблиці, схеми тощо), їх необхідно нумерувати саме як додатки з посиланням на них в тексті.

8. **Нумерація ілюстрацій, формул, таблиць тощо**: Ілюстрації (фотографії, креслення, схеми, графіки, карти) і таблиці необхідно подавати в роботі безпосередньо після тексту, де вони згадані вперше, або на наступній сторінці. Ілюстрації і таблиці, які розміщені на окремих сторінках роботи, включають до загальної нумерації сторінок. Таблицю, малюнок або креслення, розміри якого більше формату А4, враховують як одну сторінку і розмішують у відповідних місцях після згадування в тексті або у додатках. Ілюстрації позначають словом «Рис.» і нумерують послідовно в межах розділу, за винятком ілюстрацій, поданих у додатках. Номер ілюстрації повинен складатися з номера розділу і порядкового номера ілюстрації, між якими ставиться крапка.

Номер ілюстрації, її назва і пояснювальні підписи розмішують послідовно під ілюстрацією. Якщо в роботі подано одну ілюстрацію, то її нумерують за загальними правилами. Таблиці нумерують послідовно (за винятком таблиць, поданих у додатках) в межах розділу. В правому верхньому куті над відповідним заголовком таблиці розмішують напис «Таблиця» із зазначенням її номера. Номер таблиці повинен складатися з номера розділу і порядкового номера таблиці, між якими ставиться крапка, наприклад: «Таблиця 1.2». Якщо в роботі одна таблиця, її нумерують за загальними правилами. При переносі частини таблиці на інший аркуш (сторінку) слово «Таблиця» і номер її вказують один раз справа над першою частиною таблиці, над іншими частинами пишуть слова «Продовження табл.» і вказують номер таблиці, наприклад: «Продовження табл. 1.2».

Формули в роботі (якщо їх більше однієї) нумерують у межах розділу. Номер формули складається з номера розділу і порядкового номера формули в розділі, між якими ставлять крапку. Номери формул пишуть біля правого берега аркуша на рівні відповідної формули в круглих дужках, наприклад: (3.1) (перша формула третього розділу). Примітки до тексту і таблиць, в яких вказують довідкові і пояснювальні дані, нумерують послідовно в межах одній сторінки. Якщо приміток на одному аркуші декілька, то після слова «Примітки» ставлять двокрапку, наприклад: Примітки: 1... 2.... Якщо є одна примітка, то її не нумерують і після слова «Примітка» ставлять крапку.

3.3. Загальні правила оформлення посилань на використані джерела та цитат

При використанні матеріалів з літературних джерел необхідно правильно оформляти посилання та цитування.

Неприпустимо без посилань і цитування використовувати будь-які матеріали, в тому числі і з джерел літератури Інтернету. Привласнення авторства на чужий твір науки, літератури, мистецтва або на чуже відкриття, винахід чи раціоналізаторську пропозицію, а також використання у своїх працях чужого твору без посилання на автора **вважається плагіатом** та суперечить Закону України «Про внесення змін до Закону України «Про авторське право і суміжні права № 2627-III від 11.07.2001 року», який базується на Конституції України і складається з відповідних норм Цивільного кодексу України, законів України «Про кінематографію», «Про телебачення і радіомовлення», «Про видавничу справу», «Про розповсюдження примірників аудіовізуальних творів та фонограм» та інших законів України, що охороняють особисті немайнові та майнові права суб'єктів авторського права і суміжних прав.

Такі посилання дають змогу відшукати документи і перевірити достовірність відомостей про цитування документа, дають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли в них наявний матеріал, який не включено до останнього видання. Якщо використовуються відомості, матеріали з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, тоді в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке дано посилання в роботі. Посилання в тексті роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1-7]...».

Посилання на джерела робляться згідно з їх порядковим номером у списку використаних джерел у квадратних дужках. Наприклад, у тексті наводиться: …Кравченко В.В. зазначає, що «з огляду на політичну структурованість парламенту постає проблема відповідності принципу вільного мандата вимогам фракційної дисципліни…» [25, с. 17] , де – 25 – це номер джерела у списку використаних джерел, а 17 – сторінка праці, з якої використана цитата. Відповідний опис у списку джерел оформлюється наступним чином:

25. Кравченко В.В. Конституційне право України: Навчальний посібник. - Вид. 4-те, виправл. та доповн. - К.: Атіка, 2007.-568с.

Посилання може носити і непрямий характер. Наприклад, по тексту: …в літературі зазначається, що український народ є пріоритетним суб'єктом конституційно-правових відносин [4, с. 78].

Якщо посилання здійснюється в цілому на джерело, або групу джерел, то в дужках зазначаються лише номери посилань. Наприклад, Тодика Ю.М., Тодика О.Ю., Рабінович П.М. стверджують про……[13, 87, 86].

Коли необхідно послатись на конкретні сторінки декількох джерел, то слід зазначити і номери джерел у списку, і номери сторінок у джерелах,

розділяючи між собою різні джерела крапкою з комою. Наприклад, і Погорілко В.Ф., і Кравченко В.В. вказували на …. [45, с. 86; 67, с. 27]

Якщо в тексті роботи необхідно зробити посилання на складову частину або на конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у виносках, при цьому номер посилання мас відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи іншого друкованого твору слід наводити **цитати**. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. **Загальні вимоги** до цитування такі:

а) текст цитати починається і закінчується лапками і наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, із збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий»;

б) цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту і без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, на кінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається;

в) кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело;

г) при непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів, і давати відповідні посилання на джерело;

д) якщо необхідно виявити ставлення автора до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання;

є) якщо автор, наводячи цитату, виділяє в ній деякі слова, робиться спеціальне застереження, тобто після тексту, який пояснює виділення, ставиться крапка, потім дефіс і вказуються ініціали автора, а весь текст застереження вміщується у круглі дужки.

3.4. Оформления додатків

До додатків за необхідності доцільно включати допоміжний матеріал:

- проекти нормативно-правових документів, розроблених особисто автором або таких, у розробці яких він брав безпосередню участь;
- діаграми, графіки, результати статистичних досліджень;
- таблиці допоміжних цифрових даних;
- протоколи й акти впровадження результатів дослідження;
- інструкції, методики;

- допоміжні ілюстрації.

Додатки розмішують після висновків тез доповіді на наступних її сторінках у порядку появи посилань на них у тексті робота.

Кожний додаток повинен починатися з нової сторінки. Додаток повинен мати заголовок, надрукований угорі малими літерами з першої великої симетрично відносно тексту сторінки. Посередині рядка над заголовком малими літерами з першої великої друкується слово "Додаток" і велика літера, що позначає додаток.

Додатки слід позначати послідовно великими літерами української абетки, за винятком літер Г, Є, І, Й, О, Ч, Ь, наприклад, додаток А, додаток Б. Один додаток позначається як додаток А.

Текст кожного додатка може поділятись на розділи та підрозділи, які нумеруються у межах кожного додатка. У цьому разі перед кожним номером ставлять позначення додатку (літеру) і крапку, наприклад А.2 – другий розділ додатка А; В.3.1. – підрозділ перший третього розділу додатка В.

Ілюстрації, таблиці і формули у додатках нумеруються у межах кожного додатка, наприклад: рис. А.1.2. – другий рисунок першого розділу додатка А; формула (В.1) – перша формула додатка В.

При оформленні додатків окремою частиною (книгою) на титульному аркуші роботи під її назвою друкують великими буквами слово «ДОДАТКИ».

3.5. Оформлення списку використаних джерел

Список використаних джерел оформлюється згідно з ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».

Рекомендується включення до списку використаних джерел робити **у порядку появи посилань в тексті роботи.**

Інформація про видання (монографії, підручники, довідники тощо) має включати: прізвище та ініціали автора, назву книги, місце видання, видавництво і рік видання, обсяг у сторінках. Ці дані друкуються у виданнях.

Прізвище автора подається у називному відмінку. Якщо є два, три чи чотири автори, то їх прізвища з ініціалами подають у тій послідовності, у якій вони надруковані у книзі; перед прізвищем наступного автора ставлять кому. При наявності більше чотирьох авторів, вказують прізвища з ініціалами тільки перших трьох, а далі пишуть слова ”та інші”. Назву місця видання необхідно подати повністю у називному відмінку; можна скорочувати назви тільки двох міст: Київ (К.), Москва (М.).

Дані про статтю із періодичного видання мають вказувати: прізвище та ініціали автора, заголовок статті, назву видання (журналу), назву серії (якщо така є), рік випуску, номер видання (журналу), сторінки, на яких розміщена стаття. Заголовок статті подається у тому вигляді, як вказано у

періодичному виданні. Назву серії пишуть після скороченого слова “сер”. Номери сторінок, на яких розміщена стаття, розділяють рискою, наприклад, С.32-39.

При використанні інформації з мережі Інтернет слід пам’ятати про правильність оформлення відповідних джерел. Якщо опрацьовуються нормативно-правові акти, то обов’язковим є посилання на **джерело офіційного опублікування**. Лише в крайніх випадках допускається посилання на Інтернет-сайт (щодо окремих міжнародних договорів, текст яких офіційно не публікувався в українських друкованих виданнях; акти, прийняті за часів Радянського Союзу тощо) з дотриманням вимог щодо оформлення таких посилань **(див. Додаток).**

Допускаються інші способи складання бібліографічних списків, наприклад, спочатку вказуються використані нормативно-правові акти в порядку ієрархії (Конституція України – **включається до списку обов’язково**, закони України, акти Президента України, акти Кабінету Міністрів України, акти міністерств та інших центральних органів виконавчої влади, локальні нормативні акти), далі окремо зазначається наукова література **в алфавітному порядку** згідно з вимогами держаного стандарту, спочатку кирилицею, потім – латиницею. Нумерація джерел в разі поділу списку на нормативні та доктринальні є **наскрізною,** а не автономною.

Можливий варіант складання бібліографічного списку і в алфавітному порядку без поділу на нормативні та наукові джерела.

Склад та кількість використаних джерел мають бути достатніми для належного розкриття теми роботи (рекомендується: 5-10).

ДОДАТОК

Приклади оформлення бібліографічного опису у списку джерел до тез доповіді

Приклад оформлення Книги

Один автор

Скидан О. В. Аграрна політика в період ринкової трансформації : монографія. Житомир : ЖНАЕУ, 2008. 375 с.

Два автора

Крушельницька О. В., Мельничук Д. П. Управління персоналом : навч. посіб. Вид. 2-ге, переробл. і допов. Київ, 2005. 308 с.

Три автора

Скидан О. В., Ковальчук О. Д., Янчевський В. Л. Підприємництво у сільській місцевості : довідник. Житомир, 2013. 321 с.

Чотири автори

Методика нормування ресурсів для виробництва продукції рослинництва / Вітвіцький В. В., Кисляченко М. Ф., Лобастов І. В., Нечипорук А. А. Київ : Укрaгропромпродуктивність, 2006. 106 с. Основи марикультури / Гриciняк І. І. та ін. Київ : ДІА, 2013. 172 с.

П'ять і більше авторів

Екологія : навч. посіб. / Б. В. Борисюк та ін. Житомир, 2003. 174 с. Методи підвищення природної рибопродуктивності ставів / Андрющенко А. І. та ін. ; за ред. М. В. Гринжевського. Київ, 1998. 124 с.

Колективний автор

Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. III Міжнар. наук.-практ. конф. / Житомир. нац. агроекол. ун-т. Житомир : Полісся, 2015. 648 с.

Багатотомне видання

Генетика і селекція в Україні на межі тисячоліть : у 4 т. / гол. ред. В. В. Моргун. Київ : Логос, 2001. Т. 2. 636 с. Фауна Украины. В 40 т. Т. 36. Инфузории. Вып. 1. Суктории (Ciliophora, Suctorea) / И. В. Довгаль. Киев : Наукова думка, 2013. 271 с.

За редакцією

Доклінічні дослідження ветеринарних лікарських засобів / за ред. І. Я. Коцюмбаса. Львів : Тріада плюс, 2006. 360 с. Автор і перекладач Котлер Ф.

Основы маркетинга : учеб. пособие / пер. с англ. В. Б. Боброва. Москва, 1996. 698 с. Брігхем Є. В. Основи фінансового менеджменту / пер. з англ. В. Біленького та ін. Київ : Молодь, 1997. 998 с.

Частина видання

Розділ книги Саблук П. Т. Напрямки розвитку економіки в аграрній сфері виробництва. Основи аграрного підприємництва / за ред. М. Й. Маліка. Київ, 2000. С. 5–15.

Тези доповідей, матеріали конференцій

Зінчук Т. О. Економічні наслідки впливу продовольчих органічних відходів на природні ресурси світу. Органічне виробництво і продовольча безпека : зб. матеріалів доп. учасн. ІІ Міжнар. наук.-практ. конф. Житомир : Полісся, 2014. С. 103–108.

Скидан О. В., Судак Г. В. Розвиток сільськогосподарського підприємництва на кооперативних засадах. Кооперативні читання: 2013 рік : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., 4–6 квіт. 2013 р. Житомир : ЖНАЕУ, 2013. С. 87–91.

Статті з продовжуючих та періодичних видань

Якобчук В. П. Стратегічні пріоритети інноваційного розвитку підприємництва в аграрній сфері. Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка. Сер. Економіка. 2013. Вип. 148. С. 31–34.

Масловська Л. Ц., Савчук В. А. Оцінка результативності і ефективності виробництва органічної агропродовольчої продукції. Агросвіт. 2016. № 6. С. 23–28.

Акмеологічні засади публічного управління / Є. І. Ходаківський та ін. Вісник ЖНАЕУ. 2017. № 1, т. 2. С. 45–58.

Dankevych Ye. M., Dankevych V. Ye., Chaikin O. V. Ukraine agricultural land market formation preconditions. Acta Universitatis Agriculturae et Silviculturae Mendelianae Brunensis. 2017. Vol. 65, №. 1. P. 259–271.

Електронні ресурси

Книги

Ілляшенко С. М., Шипуліна Ю. С. Товарна інноваційна політика : підручник. Суми : Університетська книга, 2007. 281 с. URL: ftp://lib.sumdu.edu.ua/Books/1539.pdf (дата звернення: 10.11. 2017).

Законодавчі документи

Про стандартизацію : Закон України від 11 лют. 2014 р. № 1315. URL: http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/1315- 18 (дата звернення: 02.11.2017).

Концепція Державної цільової програми розвитку аграрного сектору економіки на період до 2020 року : проект / М-во аграр. політики та продовольства України. URL: http://minagro.gov.ua/apk?nid=16822 (дата звернення: 13.10.2017).

Періодичні видання

Клітна М. Р., Брижань І. А. Стан і розвиток органічного виробництва та ринку органічної продукції в Україні. Ефективна економіка. 2013. № 10. URL: http://www.m.nayka.com.ua/?op=1&j=efektyvnaekonomika&s=ua&z=2525 (дата звернення: 12.10.2017).

Neave H. Deming's 14 Points for Management: Framework for Success. Journal of the Royal Statistical Society. Series D (The Statistician). 2012. Vol. 36, № 5. P. 561–570. URL: http://www2.fiu.edu/~revellk/pad3003/Neave.pdf (Last accessed: 02.11.2017).

Colletta L. Political Satire and Postmodern Irony in the Age of Stephen Colbert and Jon Stewart. Journal of Popular Culture. 2009. Vol. 42, № 5. P. 856–874. DOI: 10.1111/j.1540-5931.2009.00711.x. Сторінки з веб-сайтів Що таке

органічні продукти і чим вони кращі за звичайні? Екологія життя : веб-сайт. URL: http://www.eco-live.com.ua (дата звернення: 12.10.2017).

Інші документи

Законодавчі і нормативні документи (інструкції, накази)

Конституція України : станом на 1 верес. 2016 р. / Верховна Рада України. Харків : Право, 2016. 82 с.

Про внесення змін до Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» щодо удосконалення деяких положень : Закон України від 5 жовт. 2017 р. № 2164. Урядовий кур'єр. 2017. 9 листоп.

Інструкція про порядок нарахування і сплати єдиного внеску на загальнообов'язкове державне соціальне страхування : затв. наказом М-ва фінансів України від 20 квіт. 2015 р. № 449. Все про бухгалтерський облік. 2015. № 51. С. 21–42.

Про затвердження Порядку забезпечення доступу вищих навчальних закладів і наукових установ, що знаходяться у сфері управління Міністерства освіти і науки України, до електронних наукових баз даних : наказ М-ва освіти і науки України від 2 серп. 2017 р. № 1110. Вища школа. 2017. № 7. С. 106–107

Стандарти

ДСТУ ISO 9001: 2001. Системи управління якістю. [Чинний від 2001-06-27]. Київ, 2001. 24 с. (Інформація та документація). СОУ–05.01-37-385:2006.

Патенти

Комбайн рослинозбиральний універсальний : пат. 77937 Україна : МПК A01D 41/02, A01D 41/04, A01D 45/02. № a 2011 09738 ; заявл. 05.08.2011 ; опубл. 11.03.2013, Бюл. № 5. Авторські свідоцтва А. с. 1417832 СССР, МКИ А 01 F 15/00. Стенка рулонного пресс-подборщика / В. Б. Ковалев, В. Б. Мелегов. № 4185516 ; заявл. 22.01.87 ; опубл. 23.08.88, Бюл. № 31.

Дисертації, автореферати дисертацій

Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : дис. … д-ра с.-г. наук : 03.00.16 / Житомир. нац. агроекол. ун-т. Житомир, 2011. 392 с.

Романчук Л. Д. Оцінка джерел надходження радіонуклідів до організму мешканців сільських територій Полісся України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра с.-г. наук : 03.00.16. Житомир, 2011. 40 с.

Препринти

Панасюк М. І., Скорбун А. Д., Сплошной Б. М. Про точність визначення активності твердих радіоактивних відходів гамма-методами. Чорнобиль : Ін-т пробл. безпеки АЕС НАН України, 2006. 7 с. (Препринт. НАН України, Ін-т пробл. безпеки АЕС ; 06-1).